

meki esendőségeit faragná sztélekbe, dalszerű monológokba, megszerkesztett, máskor szinte ad hoc poémákba. Igaz, hogy Tokai verseiben nem kevés a véletlen elem, az esetleges, vagy tétova szövénytámasztás, darabosan hagyott, csiszolatlan szórend, alapkérdése mégis világos: lehet-e, tud-e még hinni bármiben is? Mert a líra nem terápia.

Válaszait néha kopár fénytelenességgel, máskor meg időtlenítő bibliussággal adja meg, a mediterráneum allegorikus fölhasználásával, szándékoltan sivár, mégis fölfénylő kései hellenizálással. Ezekben a versekben sem a bukolika, hanem az erő és a fény a fontos, az, ami az opál szürkéségen biztosan átdereng.

Legfőbb témái megszületése, és ami ebből következett: háborús örökség és történelem: *Debrecenben születni jó volt. / Meghalni milyen lesz, nem tudom.*” *Simor utca, Gancmávag, Kisúj, Hejőcsaba s a többi zaklatott megálló, majd a lassan megrogyó, de kibélelhetőnek gondolt béke („Játszóteret az ifjúságnak!”), vergődések és fölemelkedés. Azután „Magyart tanított. Homokviharban / tábortábor géppel Jancsót vetített. [...] Látott napkeltét a Kheopsz teteféről. / Kavafisz poros székebe beleült. / Volt valami titkos megbízatása / is, de már a jelszó átadásakor belesült.*

Ám ez is csak afféle vackor-ízű kesernyés verszárlat, hiszen például a *Műegyetemi rapszódia* éppen arról tanúskodik, hogy a Tokai-féle, széles gesztusokat kerülő bölcsesség talán mégsem csak a jelszónak van birtokában, de az üzenetet is képes átadni.

Ez az üzenet persze nem a szóló szóló, csengő barack ritmusa, íze, tartalma. Jó, legyen hát vackor. Zuhanások, boldogságok, és a megmenekítő, ám keserves aprómunka: maga a költészet: *követtem mégiscsak a részem, / túrtem belőle egy darabot.*

Tokai András azt mondja: *Álarcban élünk, „sorompók között”. / És nincs a verseknek csattanójuk.*

Csapody Miklós

Ki a künde? Hász Róbert:
A künde
Kortárs Kiadó, Bp., 2006.

Hász Róbert új regényének olvasása közben az embernek óhatatlanul eszébe ötlenek analógiák. Mindenekelőtt Umberto Eco és *A rózsza neve*, de legalább ennyire Eco egy másik könyve, a *Baudolino*. Hiszen Hász Róbert új regénye, *A künde* történelmi kulisszák közé helyezett krimiként éppúgy olvasható, mint a magyar nemzeti mitológia újra-, sőt talán inkább: megteremtéseként. Ám éppen ez utóbbi olvasatában válik el élesen Eco első, kirobbanó sikerű regényétől, s kapcsolódik inkább a többedikhez, amennyiben ez a könyv nem az egyetemes középkort, hanem annak egy speciális, egyedi szeletét ábrázolja, amint a *Baudolino* is megrajzolja egy város (Alessandria) mitológiáját, beillesztve azt a nagy, európai közös mitológiába. Hász Róbert kötetének színtere a magyar középkor, vagy inkább a magyar középkor előjátéka. A már letelepedett, de még meg nem állapodott, gyökeret nem eresztett magyarság időszeke, melynek legfőbb jellemzője a bizonytalanság és az átmenetiség.

A regény főhőse Pannóniai Stephanus, egy sankt gellen-i szerzetes, aki gyerekkora óta kolostorban nevelkedik, származását homály fedi a bizonytalanság személyével kapcsolatban éppúgy meghatározó, mint a magyar törzsekre vonatkozóan. Idős korában a kolostor perjelje elküldi a pogány türkök, azaz a magyarok közé, egy, a pápától származó üzenettel, melynek értelmében a katolikus egyházfő szövetséget ajánl a pogányoknak a német-római császárral szemben. Útravalóul egy pogány jelképet, jelesül egy medált ad neki, amely a kalandok és bonyodalmak forrása lesz a magyarok földjén, hiszen kiderül róla, hogy nem más az, mint az Árpádok egyeduralmuk előtti államforma, a kettős fejedelemség egyik uralkodójának, a szakrális fejedelemnek, vagyis kündének a jele, azaz a turul. Pannóniai Stephanus e jelnek és tudata mélyéről felbukkanó magyar nyelvismeretének köszönhetően, amely legalizálja azt a lehetőséget, miszerint ő maga a meggyilkolt Kurszán-künde fia, Csaba-ur, emblémájává válik egy Taksony fejedelem elleni összeesküvésnek. Ennek leveretése után az erdélyi országrész urának, s rajta keresztül voltaképpen Gézának, a trónörökösnek foglyává lesz. Hogy valóban a sankt gellen-i követ Csaba-ur, a künde, avagy mégsem, az a regény utolsó lapjaiig titokban marad, ahogy az egy kiváló kalandregényhez illik.

Egy másik alapvető kérdést még korábban megold a szerző, nevezetesen a künde népének talányát. A fikció szerint Kurszán népét, urának bajorok általi megöletése után, Árpád (néhány, hadászatiilag fontos nemzetségétől

Megjelent az IRODALMI JELEN februári száma!

A Bibliát, Gabi!, avagy mitől óv meg az akasztófahumor – beszélgetés Cseke Gáborral

Éneklő folyó – Halász Margit, az Irodalmi Jelen regény pályázatának különdíjasa

Makkai Ádám, Nádasy Ádám, Eszteró István, Komán János, G. István László, Dudás Henrietta, Dobai Bálint, Sáfrány Attila versei

A 98 éves Anavi Ádám köszöntése

Vámos Miklós, Weiner Sennyei Tibor, Sopotnik Zoltán, Nagy Koppány Zsolt, Csató Ildikó, Puskás Attila írásai

Kritika Karácsonyi Zsolt, Németh Zoltán, Buda Ferenc, Fecske Csaba, Györe Balázs, Onagy Zoltán, Füzfa Balázs, Sümegi István könyveiről

Színházkritika Jászay Tamás, Simon Edina, Gabnai Katalin és Kovács katáng Ferenc tollából

Beszéd a palackból Szöcs Géza, *A bőség zavara* Onagy Zoltán, *Sándor vagyok én is* Johan von Kronstadt rovata.

eltekinve) száműzetésbe kényszerítette, s ily módon száműzte a magyar törzsszövetség emlékezetét is. Ugyanis Hász Róbert fikciója szerint, a magyarok országában Kurszán népéből kerültek ki a művészek, a magasan kvalifikált kézművesek és az értelmiség. Ez a törzs birtokolta mindazt a fizikai tudást (specializáció, mesterségek ismerete), amely szükséges volt a nomád életmódhoz, harcászathoz; és mindazokat a szellemi javakat, amelyek a törzsszövetség identitását meghatározták. Nos, ezt a népet vetette ki magából Árpád parancsára a Kárpát-medence. A lehetséges Csaba-ur pedig felkerekedett a megtalálásukra, és el is érte szálláshelyüket...

A történet központi alakja, a sokak által Csaba-urnak hitt Pannóniai Stephanus kalandjai közepette megtapasztalja a X. századi (elképzel) magyar valóságot, végighallgat ősi és kevésbé ősi legendákat, mítoszokat, s emellett történelmi hitelű beszámolókat, emlékezéseket a közelmúltból, s a kezdeti rácsodálkozó kívülállóból lassan avatott értőjévé / értelmezőjévé válik a magyar múlt és jelen állapotainak. Nézőpontja egyszerre külső és belső, amint egy táltos megfogalmazza, Stephanusban egyszerre két lélek él: a nyugati szerzetes, amelyként felnevelkedett és leélte addigi életét, és Kurszán-künde fia, Csaba-ur, mintegy genetikailag és a kollektív emlékezet által kódolva. Ahogy halad előre a történet, úgy bukkan felszínre mind több és több ebből a második énből, a künde-énből, anélkül, hogy ez különösképpen csorbítaná a szerzetes-ént.

A regény történetét egy kézből, de több nézőpontból, több szempontrendszer meghatározottságában kapjuk. Egyrészt Stephanus tanítványa írja mestere hivatalos legendáját, mely arra enged következtetni, hogy Stephanus nem tért vissza küldetéséből. Másrészt a jó tanítvány lejegyzi Stephanus szóbeli beszámolóit is utazásáról, kalandjairól, amely alaphelyzetből menten kiderül, hogy a szerzetes mégsem veszett oda a követjárásban. Ez az elbeszélői sík, mely egyébként a szöveg gerincét adja, valóban csak a kézben egyezik az előzővel és a következővel: a jegyzetelő kéz a tanítványé, a szavak azonban a mester szavai. (Más kérdés, hogy a jegyzetelés sosem lehet teljesen hű, különösen nem az egy elmesélt történet utólagos lejegyzése, következésképpen valamilyen mértékben a tanítvány óhatatlanul módosítja tanítója elbeszélését.) Harmadrészt, mintegy mellékesen, a tanítvány feljegyzi a saját történetét is, s a regény végére ki is lép közvetítői, elbeszélői szerepéből, hogy az események tevékeny részesevé váljék, sőt: ő oldja meg a künde kilétének rejtélyét. Adott tehát három egymásba játszó elbeszélői sík, melyek olykor cáfolják, olykor kiegészítik egymást. Ám e három sík mellé újabbak sorakoznak fel, Stephanusnak ugyanis magyarföldi hányattatásai során sokan sokfélét mesélnek,

s ezek a szóbeli elemek is beemeltetnek a történetbe, ráadásul három szűrőn keresztül: a mesélők elmesélik Csaba-urStephanusnak, Stephanus elmeséli az elbeszélőnek, az pedig leírja az olvasónak. A szóbeli kultúra egyébként is központi szerepet játszik a regényben, s ezt technikailag Hász a dialógusokban egyfajta archaizált nyelvhasználattal oldja meg, mely illusztráció jellegű és sok hasonló esettől eltérően nem zavaró. Maga a regényszerkezet lineáris, linearitását csupán az elbeszélői síkok, vagyis a kéziratok váltakozása szakítja meg, egészében véve az olvasó teljességet kap: egy olyan kerek történetet, amelynek van eleje és van vége, amelynek számai elvarrottak, s amelynek a forrásait, hozadékait, utalásrendszerét ismerheti (javarészből magából a történetből, ami óriási fegyvertény!). Ha akarunk, párhuzamokat is vonhatunk a jelenkorral, ha viszont nem keresgéljük ezeket, nem fognak elénk tolazkodni.

Hász Róbert legújabb regénye méltó a szerző korábbi munkáihoz. Tagadhatatlan erénye a történetmesélés sodró, magával ragadó lendülete, eposzi íve és kidolgozottsága éppúgy, mint nyitottsága. Nem törtet, nem könyököl, nem akar mindenáron kész értelmezéseket nyújtani, rábízva mindezt a történetre magára, a történetmesélés módjára és az olvasóra. És ennyi éppen elég.

Bene Zoltán

**Megjelent a PoLiSz folyóirat
2007. februári száma**

A tartalomból:

- *A Mezőség esélyei civil összefogással*
- *A VIII. Kárpát-medencei Keresztkötődések Konferencia előadásai*
- *Adamovits Sándor, Bálint Zsigmond, Barabás László, Makkai Gergely, Nagy Miklós Kund, Papp Vilmos, Turcsány Péter, Szakács István Péter, Székely András Bertalan, Vetési László és Zöld György tanulmányai, esszéi – részlet Földes Károly mezősegi lelkész emlékiratából*
- *A Wass Albert-évforduló előkészületei*
- *Cselényi László felhívása és Fazakas Károly Csaba beszámolója*
- *Elbe István útirajza a megváltozott Kolozsvárról, Hegyi Béla elbeszélése a 2006. októberi eseményekről*
- *Czegő Zoltán Györffy Attila verseskötetéről, Tusnády László recenziója Madarász Imre Karczag György monográfiájáról*